
Wstęp

Migracje to trwały element funkcjonowania świata. Od lat postrzegane są jako jeden z najważniejszych przejawów przestrzennej mobilności i jednocześnie ważny aspekt ludzkiej aktywności. W XIX w. w ruchu znajdowało się ok. 10% populacji ludzkiej. Natomiast w XX w. liczba migrantów zaczęła się stabilizować na poziomie 3–3,5% ludności świata. W pracach analizujących źródła migracji wskazuje się na dwie, mające podstawowy charakter grupy czynników z nią związanych: wypychające oraz przyciągające. Wśród tych pierwszych wymienia się m.in. bezrobocie, ubóstwo, głód, dyskryminację, brak różnych form wolności, niedostateczną opiekę zdrowotną, zagrożenia środowiskowe (klęski żywiołowe i zanieczyszczenie środowiska), zagrożenia społeczne (konflikty zbrojne, rozpad państw, duże nasilenie przestępczości). Czynniki przyciągające to: zapotrzebowanie na siłę roboczą, poszanowanie swobód obywatelskich, wysoki poziom bezpieczeństwa socjalnego, sprzyjające warunki klimatyczne i przyrodnicze, stabilność polityczna i gospodarcza, wysoki poziom bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego. W drugiej dekadzie XXI stulecia pod wpływem presji wywołanej napływem setek tysięcy osób uciekających przed zagrożeniami i poszukujących bezpieczeństwa na kontynencie europejskim doszło do kryzysu migracyjnego. Na jego przebieg znaczący wpływ wywiera także to, że w związku z nasilonym napływem migrantów część polityków i społeczeństw przyjmuje i eksponuje radykalne i niechętne wobec nich nastawienie. Sprzyja temu fala aktów terrorystycznych, w których jako sprawcy bardzo często występują powiązani z radykałami islamskimi migranci. Dlatego problematyka migracyjna stała się jednym z wiodących zagadnień polityki europejskiej, zarówno w ujęciu narodowym, jak i ogólnoeuropejskim. Jednocześnie

w dyskursie publicznym ujawnił się szereg kontrowersji oraz ożywione zostały mity i stereotypy negatywnie wartościujące uchodźców i imigrantów. Debata dotycząca migrantów stała się polem sporów w Unii Europejskiej (UE) oraz pomiędzy poszczególnymi państwami. W konsekwencji w wielu europejskich państwach zarysowały się nie tylko tendencje antyimigranckie, ale podniósł się także poziom eurosceptycyzmu i nacjonalizmu. Jednocześnie w krajach, które nie doświadczyły dotychczas znaczącego liczbowo napływu imigrantów i uchodźców, pojawiło się wiele pytań dotyczących istoty zjawiska migracji, jego przyczyn, sposobów reakcji oraz skutków, jakie może ono wywoływać. W świetle powyższych uwag oraz skali legalnego i nielegalnego przepływu migrantów na terytorium UE należy uznać, że mamy do czynienia z sytuacją kryzysową, która wymaga wypracowania kompleksowych zasad postępowania. W ramach tych działań państwa członkowskie UE stanęły w obliczu konieczności rozstrzygnięcia, czy obierać kurs na zaostrzenie polityki migracyjnej, czy podążać w kierunku jej liberalizacji. Każda z tych opcji niesie za sobą określone konsekwencje i każda narażona jest na krytykę płynącą bądź to ze strony środowisk przeciwnych przyjmowaniu dużych ilości imigrantów, bądź to ze strony tych, którzy ich przyjmowanie postrzegają jako realizację idei otwartości, solidaryzmu i humanitaryzmu. Niezależnie od nieuniknionej, ale naturalnej w takiej sytuacji dyskusji i ujawniania się stanowisk skrajnych Wspólnota jako całość oraz jej państwa członkowskie indywidualnie muszą pilnie i skutecznie podjąć wyzwanie, jakim jest wypracowanie efektywnych mechanizmów zarządzania migracjami. Bardzo ważne jest, aby były one oparte o takie rozwiązania, które zostaną nie tylko formalnie zaakceptowane, ale także będą realizowane przez wszystkie państwa członkowskie.

Jak już wcześniej zasygnalizowano, problematyka migracji będąca przedmiotem rozważań w prezentowanej publikacji analizowana jest w kontekście polityki migracyjnej UE oraz doświadczeń jej wybranych państw członkowskich. Z uwagi na zróżnicowane uwarunkowania prowadzenia polityki migracyjnej w państwach członkowskich UE, a przede wszystkim ze względu na zróżnicowaną skalę migracji zdecydowano się przeanalizować państwa wyszehradzkie (Czechy, Słowacja, Polska i Węgry), które posiadają stosunkowo małe doświadczenia migracyjne. Za wyborem tych właśnie krajów przemawia również fakt, iż w dobie kryzysu migracyjnego państwa te, jak nigdy dotąd, prezentują podobne stanowisko w kontekście napływu imigrantów na terytorium UE i przyjętych przez europejskie instytucje mechanizmów oddziaływania na kryzys migracyjny. Równie znaczące z perspektywy funkcjonowania UE i jej problemów są uwarunkowania francuskiej polityki migracyjnej. Francja ma wszak bogate doświadczenia w tej sferze i szczególnie mocno przeżywa obecny kryzys, będąc dodatkowo narażoną na ataki terrorystyczne oraz krytyczne oceny odnoszące się do procesu integracji imigrantów. Rozważania dotyczące UE oraz wymie-

nionych powyżej krajów członkowskich przedstawione są na tle teoretycznego dorobku związanego z istotą zjawiska migracji. Umożliwia to bowiem, zdaniem autorów, racjonalną analizę i koncentrowanie się na faktach i cechach zjawiska, a nie na emocjach towarzyszących dyskusji, którą wywołał wzmożony napływ migrantów na kontynent europejski w ostatnich kilku latach. Przesłanki podjęcia zasygnalizowanej w tytule książki tematyki są następujące:

- zapoznanie się ze stanowiskiem UE w zakresie polityki migracyjnej jest konieczne, ponieważ polityka wobec migrantów i uchodźców w omawianych państwach przenika się na różnych płaszczyznach z jej działaniami,
- charakteryzowane państwa dysponują własnymi rozwiązaniami w zakresie spraw migracyjnych,
- poznanie specyfiki, uwarunkowań i dorobku wyżej wspomnianych krajów pozwoli w sposób racjonalny ocenić znaczenie presji migracyjnej dla ich sytuacji oraz zweryfikować na płaszczyźnie naukowej kroki podejmowane przez ich przywódców.

W ramach przeprowadzonego procesu badawczego poddano weryfikacji hipotezę mówiącą o tym, że zjawisko migracji to współcześnie jeden z kluczowych procesów społecznych, wywołujących wielowątkowe następstwa zarówno dla funkcjonowania poszczególnych państw, jak i systemu międzynarodowego. W kontekście tak określonej hipotezy zasadniczym celem badawczym jest przeanalizowanie, na bazie ustaleń teorii migracji, doświadczeń w zakresie prowadzonej polityki migracyjnej realizowanej przez Francję, państwa Grupy Wyszehradzkiej oraz UE.

Istota zadania badawczego, jakie postawili przed sobą autorzy książki, sprowadza się do znalezienia odpowiedzi na pytania:

- jak współcześnie definiujemy istotę migracji, z jakimi jej rodzajami mamy do czynienia oraz jakie generuje ona skutki,
- jak kształtowała się polityka migracyjna UE i jakie były jej uwarunkowania,
- jakimi mechanizmami w zakresie rozwiązywania problemów związanych z presją migracyjną dysponuje UE,
- jakie czynniki determinują aktywność państw Grupy Wyszehradzkiej wobec kryzysu migracyjnego,
- jakie stanowiska zajmują państwa Grupy Wyszehradzkiej wobec polityki UE wobec kryzysu migracyjnego,
- jakie czynniki kształtują politykę migracyjną państw Grupy Wyszehradzkiej,
- jakie czynniki warunkują politykę migracyjną Francji,
- jakie czynniki determinują procesy napływu i odpływu migrantów z Francji.

Książka składa się z czterech rozdziałów.

Pierwszy z nich poświęcony jest zagadnieniom teoretycznym. Zasadnicze wątki rozważań w tej części publikacji koncentrują się na przedstawieniu sposobu definiowania znanego od wieków zjawiska przepływów ludzi w różnych konfiguracjach. Wskazanie i porównanie definicji uznano za ważne, ponieważ ich stosowanie przez organizacje międzynarodowe i państwa wpływa na sposób gromadzenia danych, ich analizę i formułowanie wniosków, a w konsekwencji na projektowanie i realizowanie polityki migracyjnej. Następnie scharakteryzowane zostały funkcjonujące w obiegu naukowym typologie migracji. Ze względu na zróżnicowanie i kompleksowość zjawisk migracyjnych odgrywają one bardzo ważną rolę, pozwalając porządkować obserwowane procesy. Istotną częścią tego fragmentu publikacji jest również ukazanie w syntetycznej formie najbardziej wpływowych i uznanych teorii migracji. Elementem zamykającym rozdział pierwszy są uwagi dotyczące zasadniczych wyzwań i zagrożeń generowanych przez procesy migracyjne.

W rozdziale drugim przedstawiono, starając się zachować porządek chronologiczny, uwarunkowania, zakres, charakterystykę obowiązujących rozwiązań oraz następstwa polityki migracyjnej na poziomie struktur integrującej się po drugiej wojnie światowej Europy Zachodniej, a więc dzisiejszej UE, wywodzącej się z istniejącej do 23 lipca 2002 r. Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS) oraz z istniejącej do 30 listopada 2009 r. Wspólnoty Europejskiej (WE). Rozdział podzielony został na dwie części. Pierwsza obejmuje okres od początków integracji europejskiej w powojennych warunkach do wejścia w życie 1 listopada 1993 r. traktatu z Maastricht. W drugiej części przedstawiono zmiany, począwszy od traktatu z Maastricht do obecnych rozwiązań tworzonych w ramach prawnych obowiązującego od 1 grudnia 2009 r. traktatu lizbońskiego.

Rozdział trzeci został poświęcony analizie uwarunkowań francuskiej polityki migracyjnej, skali i dynamice napływu imigrantów do Francji oraz następstw społecznych, politycznych, kulturowych tego zjawiska. Jako punkt wyjściowy do analizy sytuacji migracyjnej we Francji przyjęto założenie, iż Republika Francuska tradycyjnie zaliczana jest do państw imigracyjnych. Co ważne, rozdział ten analizuje problem imigracji zarówno w kontekście kryzysu migracyjnego w Europie, który stanowi wyzwanie dla polityki imigracyjnej Francji, jak również uwzględnia kwestię drugiego i trzeciego pokolenia imigrantów w tym państwie. Z uwagi na problemy, jakie od lat towarzyszą francuskiej polityce integracji imigrantów, nastrojom opinii publicznej i swoistej polityce problemu imigracji, stanowią one wyzwanie dla francuskiej i, szerszej, europejskiej polityki.

W rozdziale czwartym zwrócono uwagę, iż o poziomie aktywności państw Grupy Wyszehradzkiej na arenie międzynarodowej decyduje kryzys migracyjny i jego postrzeganie w kontekście funkcjonowania UE. Współcześnie bowiem to

problemy migracyjne UE i przyjęte przez unijne instytucje sposoby ich rozwiązywania i zapobiegania napływowi nielegalnych imigrantów stanowią o wspólnym stanowisku państw członkowskich Grupy Wyszehradzkiej. W rozdziale wskazano motywy współpracy państw Grupy Wyszehradzkiej, które są dotknięte problemem imigracji w sposób pośredni, ponieważ pełnią przede wszystkim rolę tranzytową.

Przedstawiający w poszczególnych częściach publikacji wyniki swoich badań autorzy szeroko wykorzystali reprezentatywną dla poruszanych treści zarówno polską, jak i zagraniczną literaturę przedmiotu. Oprócz tego posłużyli się aktami prawnymi, dokumentami oraz informacjami statystycznymi.

Konkluzje i wnioski będące syntetycznym zapisem ustaleń badawczych poczynionych w poszczególnych częściach publikacji zostały umieszczone w zakończeniu. Należy stwierdzić, że prezentowana książka ze względu na założenia badawcze nie aspiruje do roli kompleksowego opisu i analizy złożonego zjawiska migracji na obszarze UE; ma jednak na celu przyczynienie się do uporządkowania i uzupełniania wiedzy w tym zakresie.

Zdając sobie sprawę, że podjęta w publikacji problematyka charakteryzuje się dużą dynamiką i ma charakter otwarty, autorzy wyrażają nadzieję, że zaprezentowane w poszczególnych tekstach analizy i sformułowane na ich podstawie wnioski staną się użyteczne (zarówno dla badaczy, jak i wszystkich innych zainteresowanych kwestiami migracyjnymi) i posłużą do systematyzacji i pogłębiania wiedzy. Jest to tym bardziej ważne wobec widocznego nie tylko w dyskursie politycznym deficytu przekazów naukowych, które są często zastępowane wiedzą potoczną oraz mającymi propagandowy charakter informacjami przekazywanymi w oderwaniu od istniejących ustaleń badawczych. W rezultacie pojawia się obawa, że w szerokim odbiorze zbudowany zostanie wypaczony obraz prawdziwych szans wyzwań i zagrożeń związanych z odwiecznym i potężnym procesem, jakim jest przepływ ludzi.

Włodzimierz Fehler
Krzysztof Cebul
Renata Podgórzeńska